

DOMĀŠANAS KĻŪDAS

9.–12. klase

▶ Stundas mērķis

Atpazīt un atšķirt vismaz piecas domāšanas kļūdas (*cognitive bias*) un zināt risinājumus to ietekmes samazināšanai uz individuālajiem spriedumiem.

▶ Caurviju prasme

Digitālā un medijpratība

▶ Jēdzieni, atslēgas vārdi

Domāšanas kļūdas

▶ Resursi

Prezentācija

Projektors, dators ar interneta pieslēgumu

Skolēniem – mobilie tālruņi vai planšetes ar interneta pieslēgumu

Ilgums: 40 minūtes

Uzmanības piesaiste, aktivizēšana (5 min.)

1. Skolotājs stundu sāk ar dažiem apgalvojumiem: “Pirmie dati izskatās labi. Nav vērts pētīt tālāk!”, “Neesmu eksperts šajā jautājumā, bet, ja tu tā saki, tad tā noteikti ir”; “Visi tā domā, tātad tā arī ir!” Kas kopīgs šiem apgalvojumiem? Vai jūs esat tādus dzirdējuši vai paši teikuši? Vai tie ir patiesi vai kļūdaini apgalvojumi?
2. Eksperiments. Skolotājs aicina atbildēt uz jautājumu: “Vai Indonēzijas iedzīvotāju skaits ir lielāks vai mazāks par 65 miljoniem?” Atbildes nekomentējot, skolotājs uzdod nākamo jautājumu: “Kāds ir Indonēzijas iedzīvotāju skaits?” Lielākā daļa skolēnu atbildēs – aptuveni 65 miljoni iedzīvotāju (pareizā atbilde – apmēram 275 miljoni). Šis ir enkura kļūdas piemērs – pirmā informācija tiek pieņemta kā nozīmīgāka, ticamāka. Enkura efektu izmanto arī izpārdošanās – sākumā rāda pilno cenu, tad cenu ar atlaidi, tādējādi radot pozitīvu attieksmi pret cenu ar atlaidi (tā vietā, lai mēs izvērtētu, vai arī cena ar atlaidi nav par augstu).

Galvenā daļa (35 min.)

1. Skolēni savās mobilajās ierīcēs atver infografiku par domāšanas kļūdām: <https://skepticafe.lv/portfolio/domasanas-kludas/>, iepazīstas ar tām un pārrunā biežāk novērotās.
2. Eksperiments. Viena no biežākajām kļūdām ikdienā ir apstiprinājuma kļūda. Skolotājs nosauc trīs skaitļus: 2, 4 un 8. Skolēnu uzdevums ir nosaukt nākamos trīs skaitļus, kas sekos šai skaitļu rindai. Skolēni sauc variantus, minot, kā tie iegūti. Skolotājs atbild tikai ar frāzi: “Nepareizi” vai “Pareizi”. Atbilde – šiem skaitļiem var sekot jebkuri skaitļi augošā secībā. Tas, ka mēs meklējam loģiku, likumsakarības šajā skaitļu rindā, ir apstiprinājuma kļūdas piemērs – fokusēšanās uz informāciju, kas apstiprina tikai jau esošos priekšstatus, pieredzi. Konkrētu seku, notikumu gaidīšana samazina indivīda spēju atpazīt pierādījumus brīžos, kad notikumi neattīstās, kā paredzēts.

3. Darbs grupās. Katra grupa izlozē mērķgrupu – skolēni, vecāki vai skolotāji. Skolēni grupās meklē piemērus enkura un apstiprinājuma kļūdām sociālajos medijos (ierakstos un komentāros) vēstījumos par izglītības jautājumiem (eksāmeniem, mācību gada garumu, mācību priekšmetiem, kompetencēs balstītu izglītību, skolēnu zināšanām u.c.). Katrs piemērs tiek papildināts ar atslēgu – rīcību, kas ļauj samazināt šo domāšanas kļūdu ietekmi (pārzināt un atpazīt šo kļūdu, pārbaudīt informāciju vairākos avotos, sekot līdz saviem uzskatiem, to maiņai u.c.).

Izziņas materiāli skolēniem: <https://www.la.lv/20-domasanas-kludas-kas-kroplo-musu-realitati>,
<https://etwinning.lv/materiali-un-video-no-vebinara-par-domasanas-kludam/>

Katra grupa prezentē atrastos piemērus, analizējot šo kļūdu ietekmi uz mērķgrupas viedokli, radītajām sekām. Viegls uzdevums – meklēt kļūdas jebkuros tekstos, nesaistot tās ar izglītības jautājumiem.

Kā alternatīva šai aktivitātei – spēle “Populists”, jo domāšanas kļūdas bieži izmanto populistu. Mācību vajadzībām bez maksas lejuplādējama: <https://www.quotudoma.lv/galda-spele-populists> (Quo Tu domā). Spēli var atvieglot, izmantojot tikai piemērus, rādot to uz ekrāna un grupās minot domāšanas kļūdas.

4. Kopīgas atgādnas izveide par domāšanas kļūdām. Ja skolēni meklēja piemērus domāšanas kļūdām izglītības jomā, tad atgādni var veidot kā ierakstu klases, skolas sociālajiem medijiem vai skolas tīmekļvietnei, mudinot skolēnus, vecākus, skolotājus atpazīt domāšanas kļūdas.

Refleksija (5 min.)

Skolēni saņem divas līmlapiņas. Uz vienas pabeidz teikumu par sajūtām pēc šīs stundas: “Esmu pārsteigts/a...”, uz otras: “Man nozīmīgākais no šodien izprastā ir... , jo...”

Papildu informācija:

Izziņas spēle par loģikas kļūdām “Populists” mācību vajadzībām bez maksas lejuplādējama:
<https://www.quotudoma.lv/galda-spele-populists> (Quo Tu domā)

Lekcija “Domāšanas kļūdas, kas mums traucē būt racionāliem”:

<https://etwinning.lv/materiali-un-video-no-vebinara-par-domasanas-kludam/> (SceptiCafe)